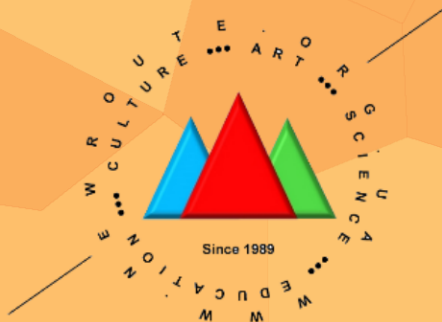

НОВИЙ КУРС • WWW.NEWROUTE.ORG.UA
НАНМ УКРАЇНИ • WWW.NEWROUTE.ORG.UA/NANMU
ISCU «PROTON GLOBAL» • WWW.NEWROUTE.ORG.UA/PROTON

DOI 10.61718

МОНОГРАФІЯ

ВИДАВНИЦТВО «НОВИЙ КУРС»

НОВИЙ КУРС • WWW.NEWROUTE.ORG.UA
НАНМ УКРАЇНИ • WWW.NEWROUTE.ORG.UA/NANMU
ISCU «PROTON GLOBAL» • WWW.NEWROUTE.ORG.UA/PROTON

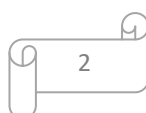

ISBN 978-617-7886-84-5
DOI: 10.61718/mon202510
Publisher ID: 7886

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Монографія

Харків • СГ НТМ «Новий курс» • 2025

УДК 001:1
Ф79

Формування соціального капіталу: вітчизняний та міжнародний досвід: моногр. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. – 100 с.

ISBN 978-617-7886-84-5
DOI: 10.61718/mon202510

Рецензенти

Штулер Ірина Юріївна, доктор економічних наук, професор,
перший проректор ВНЗ «Національна академія управління»

Погоріла Світлана Григорівна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри славістичної філології, педагогіки і методики викладання
Білоцерківського національного аграрного університету

Гетьман Ірина Анатоліївна, кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних інформаційних технологій
Донбаської державної машинобудівної академії

Харченко Артем Вікторович, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри мистецької освіти та гуманітарних дисциплін
Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського

Рекомендовано до друку вченою радою наукової установи Соціально-гуманітарна
науково-творча майстерня «Новий курс» (протокол № 10мн-2025 від 28.10.2025)

Видавець СГ НТМ «Новий курс» – діяльність у науковій, видавничій, освітній, творчій, інформаційній сфері з 1989 року. Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 8013 від 22.11.2023. Зареєстровано у Global Register of Publishers. Ідентифікатор видавця 7886. Зареєстровано у Crossref із власним префіксом 10.61718

Монографія присвячена актуальним питанням розвитку сучасного суспільства. Досліджуються проблеми в таких сферах як: освіта, фізична культура, спорт, культура і мистецтво, дизайн, релігієзнавство, історія, філософія, культурологія, журналістика, філологія, богослов'я, економіка, політологія, психологія, соціологія, міжнародні відносини, суспільні комунікації, охорона здоров'я, соціальна робота, соціальне забезпечення, оподаткування, фінанси, банківська справа, страхування, менеджмент, маркетинг, підприємництво, торгівля, біржова діяльність, легка промисловість, видавництво, поліграфія, готельно-ресторанна справа, екологія, туризм тощо. Монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться питаннями розвитку сучасної науки та практики. Монографія оприлюднюється за результатами проведення науково-практичної конференції «Трансформація світу: минуле, сьогодення, майбутнє». За результатами проведення конференції та оприлюднення рукописів автори отримують електронні сертифікати. Сертифікати оприлюднюються на сайті видавця (згідно Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800).

© СГ НТМ «Новий курс», 2025
© Автори, 2025

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License.

Зміст

	Стор.
Передмова	5
Розділ перший. Освітні, культурно-мистецькі, спортивно-оздоровчі та соціальні аспекти: освіта, фізична культура, спорт, охорона здоров'я, культура і мистецтво, суспільні комунікації та соціальна робота	6
1.1. <i>Tamara Andreieva, Hanna Chebotarova, Nataliia Manicheva, Valentina Velichko, Igor Prokopovych</i> Distal symmetric polyneuropathy: metabolic aspects and modern rehabilitation approaches. Osteochondrosis	6
1.2. <i>Карпенко Ангеліна Андріївна</i> Теоретико-методологічні засади професійної підготовки психологів в Україні	9
1.3. <i>Коленко Анфіса Володимирівна</i> Американський мюзикл ХХ століття: мистецтво і соціальні виклики	14
1.4. <i>Мудрик Дарина Павлівна</i> Мовно-літературна підготовка майбутніх фахівців у парадигмі змішаного навчання: європейський та національний досвід	23
Розділ другий. Історико-філософська, культурологічна, філологічна та літературознавча специфіка: релігієзнавство, історія, археологія, філософія, культурологія, журналістика, філологія, література	41
2.1. <i>Кашуба О. М., Якубовський В. Б., Гвоздевич Д. Б.</i> Архітектурно-просторове осмислення історичного середовища Крилоса, як основа для формування духовно-реколекційного центру	41
2.2. <i>Оберемок Олена Сергіївна</i> Соціально-комунікативний вимір деканонізації та полісемантизму християнських образів в апокрифічних легендах	47
2.3. <i>Оксана Кашуба, Вячеслав Якубовський, Валерія Дика</i> Історико-архітектурний аналіз водних ресурсів Львова та шляхи їх трансформації у міські рекреаційні простори	53
Розділ третій. Особливості розвитку бізнесу, адміністрування, юриспруденції та соціальних наук: економіка, політологія, психологія, соціологія, міжнародні відносини, публічне управління, адміністрування, право, цивільна та національна безпека, облік, оподаткування, фінанси, банківська та біржова діяльність, страхування, менеджмент, маркетинг, підприємництво, торгівля	64
3.1. <i>Мних Ольга Богданівна, Донець Вадим Романович</i> Дослідження інноваційного капіталу і зміна ключових параметрів бізнес- моделі у маркетинговій діяльності авіакомпаній	64
3.2. <i>Halyna Lukianova</i> Institutional resilience of the executive authorities of Ukraine during martial law: an administrative-legal perspective	69
3.3. <i>Lina Storozhenko</i> Netocracy as a factor of change in the civilizational order: digitalization, control and degradation of democratic practices	76
3.4. <i>Ємельянов Олександр Юрійович, Петрушка Тетяна Олексіївна, Колещук Орест Ярославови, Петрушка Катерина Ігорівна</i> Механізми мотивування персоналу та їхній вплив на соціальний капітал компаній	86
Розділ четвертий. Виробничий потенціал, сфера послуг та екологічна складова їх сталого розвитку: промисловість, видавництво, поліграфія, туризм, готельно-ресторанна справа, екологія	93
4.1. <i>Obodovych Oleksandr, Chalaev Dzhamalutdin, Pereiaslavl'tseva Olena, Rezakova Tetyana, Stepanova Olesya</i> Petrothermal energy is the energy of the future. Opportunities in the world and prospects in Ukraine	93
Післямова	99

10. World Health Organization. *Rehabilitation 2030: A Call for Action*. Geneva: WHO; 2020.
11. Brown T, Lee S. *The Role of Virtual Reality in Physical Therapy*. Int J Digital Med. 2022; 15(4): 30-50.
12. Brownlee M. *The Pathobiology of Diabetic Complications: A Unifying Mechanism*. Diabetes. 2005; 54(6): 1615-1625.
13. Voronenko YuV, Kozak OV. *Clinical Aspects of Diabetic Neuropathy*. Ukrainian Neurological Journal. 2020; 2: 14-21.
14. Tkachenko NO, Palamarchuk OO. *Diabetic Polyneuropathy: Pathogenetic Mechanisms and Modern Approaches to Treatment*. Endocrinology. 2022; 27(1): 45-53.
15. American Diabetes Association Professional Practice Committee. *Summary of Revisions: Standards of Medical Care in Diabetes – 2025*. Diabetes Care. 2025; 48 (Suppl. 1): S 6-13. Available from: https://diabetesjournals.org/care/issue/48/Supplement_1
16. Panchenko SP. *Biomechanics: Lecture Notes for Bachelor's Degree Students, Specialty 132 "Materials Science"*. Dnipro: National Technical University "Dnipro Polytechnic"; 2022. 73 p. Available from: https://btpm.nmu.org.ua/ua/download/lecture-course/Lectures_Biomechanics.pdf
17. *Biomechanics: Study Materials*. Available from: <https://studfile.net/preview/13604472/page:3/>
18. Podliesnyi S. V. *Biomechanics: Lecture Notes*. Kramatorsk: Donbas State Machine-Building Academy; 2019. 104 p. Available from: http://www.dgma.donetsk.ua/docs/kafedry/opm/metods/02_Biomekhanika_Konspekt.pdf
19. Koller H, Kieseier BC, Jander S, Hartung HP. *Chronic Inflammatory Demyelinating Polyneuropathy*. N Engl J Med. 2005; 352: 1343-1356.
20. Teresi L. M., Lufkin R. B., Reicher M. A., et al. *Asymptomatic Degenerative Disc Disease and Spondylosis of the Cervical Spine: MR Imaging*. Radiology. 1987; 164: 83-88. Available from: <https://neurochirurgie.insel.ch/en/diseases-specialities/spinal-disorders/cervical-spinal-stenosis-and-myelopathy>
21. State Scientific and Technical Library of Ukraine. Available from: <https://dntb.gov.ua>
22. Shim J. *Degenerative Disc Disease*. Spine-Health. 2016 Jun 10. Available from: <https://www.spine-health.com/conditions/degenerative-disc-disease>
23. Holck P. *Anatomy of the Cervical Spine*. Tidsskr Nor Laegeforen. 2010 Jan 14; 130(1): 29-32. doi:10.4045/tidsskr.09.0296. PMID: 20094120. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20094120>
24. Afanasiev SM, Maikova TV. *Effectiveness of Physical Rehabilitation in Lumbar-Sacral Osteochondrosis Based on the Osteogenic Concept of Disease Development*. Scientific Journal of NPU named after M. P. Drahomanov. 2017;11(93). Available from: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/20573>
25. Ravindra V. M., Senglaub S. S., Rattani A, Dewan M. C., Härtl R, Bisson E, Park K. B., Shrivastava M. G. *Degenerative Lumbar Spine Disease: Estimating Global Incidence and Worldwide Volume*. Global Spine J. 2018; 8(8): 784-794. doi:10.1177/2192568218770769
26. Holichenko A. O., Rohava Kh. T. *Comprehensive Physical Rehabilitation of Patients with Lumbar Osteochondrosis*. Nursing. 2020 Apr. doi:10.11603/2411-1597.2020.1.11033
27. Bannikova R, Kormiltsev V, Brushko V, Balazh M. *Factors Determining the Direction of Physical Rehabilitation in Men with Lumbar Osteochondrosis in the Remission Stage*. Sports Medicine and Physical Rehabilitation. 2019; 1(69): 43-47. doi:10.15391/sns.v.2019-1.007

УДК 378.091.12:159

Карпенко Ангеліна Андріївна

ORCID: 0009-0009-3133-2378

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

1.2. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки психологів в Україні

У монографії здійснено системний аналіз сутності та змісту поняття «професійна підготовка психолога» через призму етимолого-семантичного, нормативно-правового та науково-теоретичного підходів. Визначено структурні компоненти підготовки (знання, вміння, навички, особистісні якості, мотивація) та її зв'язок із категоріями «професійна компетентність» і «професійна діяльність». Обґрунтовано необхідність розгляду професійної підготовки як безперервного процесу (вища, післядипломна, інформальна освіта), що забезпечує формування готовності фахівця до ефективної роботи в сучасних соціокультурних та кризових умовах. Ключові слова: професійна підготовка, професійна освіта, майбутній психолог, професійна діяльність, професійна компетентність.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження зумовлена зростанням соціального запиту на висококваліфікованих психологів, здатних ефективно працювати в умовах кризових і травмуючих подій (зокрема, війни, пандемії, булінгу), що вимагає переосмислення традиційних підходів до підготовки фахівців. Необхідність гармонізації українських освітніх стандартів із міжнародними кваліфікаційними рамками та потреба впровадження компетентнісного підходу вимагають ґрунтовної концептуалізації поняття «професійна підготовка» у єдиному науково-методологічному полі. Системний аналіз сутності цього поняття, його структури та зв'язку з категорією «професійна компетентність» є критично важливим для розробки ефективних навчальних програм та забезпечення неперервного професійного розвитку психологів на всіх освітніх рівнях (вища, післядипломна та інформальна освіта). Таким чином, монографія забезпечує теоретико-методологічне підґрунтя для підвищення якості психологічної допомоги в сучасних українських реаліях.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблема професійної підготовки є міждисциплінарною і широко вивчається в наукових колах. Зокрема, педагогічний аспект формування майбутніх фахівців у закладах вищої освіти глибоко опрацьований у працях таких вчених, як О. Абдуліна, І. Зязюн, Л. Хомич та інші. Специфіка фахової підготовки студентів-психологів стала предметом фундаментальних досліджень (Д. Богоявленська, С. Максименко, В. Панок, Н. Чепелева), які розробили оригінальні концепції та технології. Значна частина наукових розвідок (І. Зязюн, В. Панок, Н. Ничкало, Л. Карамушка) присвячена формуванню ключових професійних якостей майбутнього практика, акцентуючи увагу на професійній компетентності, критичному мисленні, а також розвитку таких здібностей, як прогнозування, імпровізація та творчий потенціал.

Мета – теоретико-методологічне обґрунтування та концептуалізація сутності, структури і змісту професійної підготовки психологів в Україні на основі системного аналізу науково-теоретичних, нормативно-правових та етимолого-семантичних підходів.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження встановлено, що термін «професійна» походить від лат. *profiteor/ professio* – «офіційне визнання певної діяльності, фаху, що передбачає спеціалізовані знання, уміння та етичні норми» [1]. Тобто етимологічно «професійна» вказує на зв'язок з професією, приналежність до певної трудової діяльності, яка вимагає офіційного визнання чи кваліфікації. Термін «підготовка» має українське походження і складається з префікса «під-» і кореня «готов-». Префікс «під-» вказує на завершення певної дії (готування), що спрямована на досягнення мети або попереднє виконання якоїсь дії перед основною, а кореневе слово «готувати» означає «робити щось придатним для використання» [2].

Тобто у цих визначеннях професійної підготовки акцентування робиться на двох аспектах: самому процесі та його результаті. Поєднання цих слів використовують для позначення процедури створення в особи готовності до певної діяльності. Тут зустрічаємо поняття «професія» та «фах», які віднесемо до групи «базових» – таких, що вказують на істотні властивості явища, яке розглядається.

Семантичний аналіз поняття «професійна підготовка» дозволяє розуміти її як цілісне поняття, що означає «систематичний процес здобуття людиною знань, навичок, вмінь і досвіду, які є необхідними для виконання певних професійних обов'язків» [3]. Тобто це не лише навчання у навчальних закладах певного ступеня, а й постійне вдосконалення, тренування та накопичення досвіду, що відбувається організовано або у форматі самоосвіти і готує людину до ефективного виконання її трудової діяльності. Отже, семантичне тлумачення поняття «професійна підготовка» полягає в описі цілеспрямованого процесу і визначеного у певний спосіб результату набуття й подальшого розвитку у фахівця спеціалізованих знань, навичок та компетенцій, необхідних для виконання трудових функцій у певній професії.

У педагогічному словнику «професійну підготовку» визначено як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці у вибраній професії» [4]. В «Енциклопедії освіти» професійна підготовка трактується як «цілеспрямований, організований процес формування в особи комплексу професійних компетентностей, потрібних для виконання фахових завдань на певному рівні кваліфікації» [5].

Тобто, етимолого-семантичний аналіз дозволив з'ясувати походження і значення словосполучення «професійна підготовка» і встановити його зв'язок із такими поняттями, як «професія», «фах», «кваліфікація» та «готовність», яка виражається через сукупність необхідних для трудової/професійної діяльності компетенцій або знань, умінь і навичок. Тому поняття «знання», «уміння», «навички», «компетенції» також додано до базових. Визначення професійної підготовки у словниках також засвідчило виокремлення її процесуального і змістовного компонентів.

У процесі дослідження проаналізовано державні документи прямої дії на предмет пошуку роз'яснення змісту поняття «професійна підготовка». У Законі України «Про вищу освіту» представлено таке визначення професійної підготовки: «це процес здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю». У Законі України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» знаходимо визначення такого поняття, як «первинна професійна підготовка», що трактується як процес «здобуття професійної (професійно-технічної) освіти особами, які раніше не мали робітничої професії, або спеціальності іншого освітньо-кваліфікаційного рівня, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації, необхідний для продуктивної професійної діяльності». Як бачимо, у законодавчих визначеннях поняття «професійна підготовка» зроблено акцент на спеціальність та кваліфікацію фахівця (тому ці два поняття також додаємо до базових).

Аналіз українських та зарубіжних наукових джерел надав підстави для виокремлення кількох підходів до визначення змісту поняття «професійна підготовка» у науково-теоретичному аспекті. У нашому дослідженні акцентовано увагу на доробки науковців, які ввели відповідні поняття до наукового обігу і надалі продовжували їх вивчення у відповідних наукових інституціях (перш за все, лабораторіях Інституту педагогіки та Інституту психології ім. Г. С. Костюка Національної Академії педагогічних наук України) в історичній ретроспективі.

Так, з точки зору процесуального підходу академік А. Кузьмінський «професійну підготовку» визначає як «систему освітніх, виховних та самостійних дій, спрямованих на опанування знаннями, вміннями, навичками, розвиток професійних якостей» [6]. Академік В. Бондар під професійною підготовкою розуміє «систему організованих навчальних і виховних заходів, спрямованих на формування у здобувачів освіти знань, умінь, навичок і якостей, необхідних для виконання професійних функцій» [7]. Він уперше вказав на керованість та технологічність професійної підготовки, яка вимагає чіткої організації та контролю.

Одним із перших В. Бондар запропонував структурувати поняття «професійна підготовка» і розглядати її як:

- 1) мету і кінцевий результат навчання у закладі освіти;
- 2) процес, завдяки якому відбувається становлення студента як професіонала;
- 3) особливості залучення студента у навчально-виховний процес [8].

Як бачимо, він виокремлює змістовну складову підготовки у двійці понять «мета – результат» та процесуальну складову із акцентом на особливості організації освітнього процесу.

Академік В. Панок пропонує власну трирівневу модель професійної підготовки, яка об'єднує три наскрізні лінії:

1. Формування професійних умінь і навичок.
2. Розвиток внутрішньої мотивації та професійної спрямованості.
3. Виховання професійних і особистісних якостей, необхідних для успіху в професії [9].

За його моделлю на першому рівні відбувається формування базового теоретичного підґрунтя під час вивчення студентами – майбутніми психологами – загальногуманітарних і загальнотеоретичних дисциплін, які викладаються за класичними формами (лекції та семінарські заняття). На другому рівні вивчаються теоретичні та методичні засади й напрямки в психології, тобто відбувається перше наближення до обраної спеціальності. На третьому рівні має бути синтез різних форм психологічної практики, через що сформується входження у фах (саме на цьому рівні майбутні психологи мають оволодіти спеціальними методами і технологіями в рамках професійного спрямування) [10].

В. Панок у структурі професійної підготовки виокремлює три складові: теоретичну, методологічну та практичну. Ця триєдина модель не лише задає рамки освітнього процесу, а й визначає його стратегічні орієнтири, забезпечуючи баланс між науковим знанням, методологічною культурою та практичною готовністю до професійної діяльності.

На думку автора, теоретична складова передбачає оволодіння майбутніми психологами фундаментальними знаннями з базових і прикладних галузей психології, а також із суміжних гуманітарних і соціальних наук. Вона відповідальна за формування у студентів наукового мислення, здатність аналізувати психічні явища та інтерпретувати їх у контексті сучасних досліджень. Ця частина підготовки виступає основою для подальшої спеціалізації, адже саме ґрунтовна теоретична база дозволяє уникати фрагментарності у професійному світогляді та надає можливість майбутньому фахівцеві мислити системно.

Методологічна складова має стратегічне значення, оскільки передбачає оволодіння принципами і методами наукового пізнання та практичної діяльності. Вона відповідальна за вміння обирати адекватні дослідницькі підходи, критично оцінювати наукові джерела та результати експериментів, будувати власні дослідницькі програми. Крім того, методологічний рівень забезпечує майбутнім психологам розуміння місця та ролі психології в міждисциплінарному контексті, формує здатність до адаптації світових наукових досягнень у національну освітню й практичну систему.

Практична складова є завершальним і водночас ключовим етапом професійної підготовки. Вона зосереджена на формуванні прикладних умінь та навичок, необхідних у роботі з різними категоріями клієнтів. Реалізація цієї складової здійснюється через інтерактивні методи навчання – тренінги, практикуми, участь у науково-дослідних проєктах, супервізію, моделювання реальних життєвих і кризових ситуацій. Саме ця складова забезпечує перехід від академічного знання до реальної професійної практики, дозволяючи майбутньому психологу поступово формувати впевненість у власних силах та відповідальність за прийняті рішення [11].

Як бачимо, поняття «професійна підготовка» є складним за структурою, при цьому погляди різних науковців на кількість і зміст його складових частин різняться.

Структурний аналіз сутності поняття «професійна підготовка» дозволив встановити такі її компоненти:

- знання – загальні та професійні (теоретичні основи психології, психологічна діагностика, психокорекційні методи, етичні стандарти);
- уміння – комунікативні, діагностичні, консультативні, дослідницькі, організаційні;
- навички – використання психологічних методик, ведення документації, застосування психотехнік;
- особистісні якості – емпатія, етична відповідальність, стресостійкість, рефлексивність;
- професійні цінності та мотивація – гуманістична спрямованість, готовність до безперервного навчання.

Розгляд поняття «професійна підготовка» на підставах компетентнісного підходу дозволяє зробити акцент на її результаті та розширити перелік складових до чотирьох: когнітивний, операційний, мотиваційно-ціннісний та особистісний компоненти. На думку представниці цього підходу академіка О. Савченко «професійна підготовка – це не просто процес передачі знань і навичок, а цілеспрямоване формування у майбутнього фахівця здатності ефективно вирішувати професійні завдання» [12] Авторка наголошує, що в

процесі професійної підготовки має відбутись формування ключових компетентностей, які дозволять особистості адаптуватися до змінних умов професійної діяльності та успішно вирішувати поставлені завдання. З огляду на це, ключовим результатом підготовки вона називає формування професійної компетентності – інтегрованої якості особистості, що включає знання, вміння, досвід, особистісні якості та мотивацію» [12]. З огляду на її тлумачення професійної підготовки до базових віднесено такі поняття: «особистісні якості», «мотивація», «досвід».

Про зв'язок професійної підготовки з професійною компетентністю зазначає й академік Н. Ничкало, яка визначає професійну підготовку як «процес цілеспрямованого формування професійної компетентності, що передбачає оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками, методами та технологіями, а також розвиток особистісних якостей» [13].

Серед значної кількості визначень поняття «професійна компетентність» ми обрали такі, що найбільш змістовно корелюються із поняттям «професійна підготовка», а саме:

- «сукупність знань, умінь, навичок, поведінкових установок та особистих якостей, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків» [14];
- «інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності» [5];
- «здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку» [15].

Як бачимо, у цих дефініціях акцент зроблено на особистих якостях фахівця, від яких залежить успішність його професійної діяльності.

З цією позицією погоджуються представники акмеологічного підходу, які орієнтуються на розвиток фахівця до рівня професійної майстерності та самореалізації в професії. Так, академік А. Зязюн розглядає професійну підготовку як «процес і результат формування професіонала як особистості та суб'єкта діяльності, здатного до саморозвитку й творчого вирішення професійних завдань» [16]; професорка В. Семиченко як «цілеспрямований розвиток особистості фахівця, орієнтований на досягнення рівня професійної майстерності та акмеологічних вершин» [17].

Тобто представники цього підходу підкреслюють цілісність процесу формування у майбутніх спеціалістів інтегративних професійних якостей, які забезпечать їм готовність і здатність до продуктивної праці за обраною спеціальністю.

З точки зору особистісно-діяльнісного підходу професійна підготовка – це процес, що інтегрує професійний і особистісний розвиток фахівця, тобто процес, у якому майбутній фахівець виступає не пасивним отримувачем знань, а активним учасником власного розвитку. Представники цього підходу зосереджуються на формуванні особистості через діяльність, де знання та навички є засобом, а не кінцевою метою. Метою професійної підготовки вони вважають не лише набуття професійних компетенцій, а й розвиток особистісних якостей, які є важливими для майбутньої професії [18].

З огляду на предмет дослідження до уваги взято такі визначення поняття «професійна діяльність»:

- «діяльність людини за ознаками певної сукупності професійних завдань та обов'язків, які виконує фахівець [19];
- «цілеспрямована багатоступенева активність людини щодо формування смислотвірних мотивів, ціннісних орієнтацій на результати професійного продукту» [5].

Як бачимо, у цих визначеннях фігурує термін «людина», у тлумаченнях попередніх термінів зустрічалися терміни «особа» або «особистість», що на наш погляд є занадто узагальненим. З метою встановлення особливостей підготовки психологів здійснено спробу встановити зміст понять «фахівець», «психолог», «практичний психолог».

З'ясовано, що «фахівець – це суб'єкт професійної діяльності, який володіє специфічним набором знань, умінь та навичок, що дозволяють йому ефективно діяти в межах своєї професії [20]; «психолог – це фахівець з психології, який вивчає психічні явища, закономірності розвитку психіки та поведінки людини, групи чи спільноти, а також застосовує ці знання у практичній діяльності» [5]. На жаль, нормативного або наукового визначення поняття «практичний психолог» ні у професійних стандартах, ні у різних положеннях чи посадових інструкціях у процесі дослідження виявлено не було. Тому, спираючись на документально визначені мету і завдання практикуючого психолога, сформульовано таке означення: практикуючий психолог - це фахівець, який має відповідну підготовку й дозвіл практикувати в галузі психології, надавати психологічні послуги іншим людям.

Звертаючи увагу на загальне – аспекти, які поєднують процеси підготовки і подальшого професійного розвитку психологів, у дослідженні зроблено акцент на три системи освіти: вищу, післядипломну та інформальну. З огляду на мету нашого дослідження, обрано такі тлумачення названих понять:

1) вища освіта – «рівень освіти, який здобуває особа у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації»;

2) післядипломна освіта – це «спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду»;

3) інформальна освіта – «форма освіти, що є цілеспрямованою або ретельно спланованою, але не інституціоналізованою, тобто менш організованою і структурованою, ніж формальна і неформальна (така освіта може включати навчальну діяльність в родині, на робочому місці, у повсякденному житті, її спрямованість визначається самостійно). Це може бути самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

Таким чином, підготовка психолога до роботи з дітьми – це довготривалий процес, який розпочинається під час навчання у ВНЗ і продовжується увесь час професійного життя у системі післядипломної та інформальної освіти.

Підсумовуючи зазначені вище міркування констатуємо: професійна підготовка психолога – це цілеспрямований, організований і безперервний процес формування і розвитку у фахівця системи спеціалізованих знань, умінь, навичок, цінностей і особистісних якостей, що забезпечують готовність до ефективного виконання професійних функцій у різних соціокультурних і кризових умовах, відповідно до етичних та правових стандартів. Узагальнено понятійно-термінологічний апарат дослідження об'єднано у таблиці 1, у якій зазначено не лише перелік ключових і базових понять, а їх характеристики та зв'язок.

Таблиця 1

Понятійно-термінологічний апарат дослідження

<i>Ключові поняття</i>	<i>Характеристики</i>	<i>Базові поняття</i>	<i>Критерій</i>
Професійна підготовка	системність, процесуальність, спрямованість	особистісні якості	готовність
Професійна компетентність	цілісність, інтегративність	знання, уміння, навички	здатність
Професійна діяльність	регламентованість	цінності, ставлення, мотивація, досвід	результативність

Таким чином, аналіз різних підходів до визначення поняття «професійна підготовка психолога» надав підстави констатувати наступне: зміст і структура поняття формувались під впливом нормативно-правового контексту (державні стандарти вищої освіти, міжнародні кваліфікаційні рамки, професійні стандарти, етичний кодекс психолога), теоретичного контексту (розвиток педагогічної та психологічної науки в історичній ретроспективі), освітнього контексту (зміна навчальних планів), міжнародного контексту (імплементация кращих світових практик, участь у міжнародних проєктах) та соціального контексту – зростання запиту суспільства на психологічну допомогу (зростання кількості травмуючих подій – булінг, пандемія, війна).

Висновки. Проведений аналіз встановив, що поняття «професійна підготовка» є цілісним, системним та складним, поєднуючи етимологічний зв'язок із фахом та офіційним визнанням, а також фокус на процесуальному і результативному аспектах. Нормативно-правовий контекст підтверджує її нерозривний зв'язок із здобуттям кваліфікації та спеціальності.

Вивчення науково-теоретичних підходів дозволило виокремити три основні вектори: процесуальний (підготовка як керована система, що має теоретичну, методологічну та практичну складові), компетентнісний (формування професійної компетентності як інтегрованої якості) та акмеологічний (орієнтація на професійну майстерність і саморозвиток). Структурно підготовка об'єднує когнітивний, операційний, мотиваційно-ціннісний та особистісний компоненти.

Ключовим результатом є визначення професійної підготовки психолога як безперервного процесу (вища, післядипломна та інформальна освіта). Це забезпечує готовність фахівця до ефективної професійної діяльності в динамічних соціокультурних і кризових умовах, що є необхідним у сучасних українських реаліях.

Джерела.

- Новий тлумачний словник української мови / ред.: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. Київ: Аконіт, 2005. 2714 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Бусел. К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- Словник іншомовних слів / уклад. А. В. Чугуєнко. Харків: Ранок : Веста, 2008. 368 с.
- Педагогічний словник / ред.: І. А. Зязюна, Г. К. Овчаренко. Київ: Либідь, 2005. 496 с.

5. Енциклопедія освіти / ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
7. Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій: український і зарубіжний досвід / ред. С. В. Цюпак. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. 340 с.
8. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоман., 2011. 188 с.
9. Панок В. Г. Професійна підготовка практичних психологів до роботи в освітній системі : монографія. Київ : Фенікс, 2008. 210 с.
10. Панок В. Г. Професійне становлення практичних психологів: досвід і перспективи. *Психологія і суспільство*. 2013. № 3. С. 135-141.
11. Панок В. Теоретико-методологічні засади розвитку практичної психології в Україні: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01. Київ, 2011. 440 с.
12. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід у початковій освіті: теорія і практика. Київ: Ун-т «Україна», 2018. 288 с.
13. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2001. № 1. С. 9-12.
14. Карамушка Л. М. Психологія управління : Навч. посіб. Київ: Міленіум, 2003. 344 с.
15. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
16. Язюк І. А. Педагогічна майстерність : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Вища шк., 2004. 422 с.
17. Семиченко В. Психологія педагогічної діяльності. Київ: Вища шк., 2004. 619 с.
18. Татенко В. О. Психологія в сучасному вимірі. Київ: Либідь, 1996. 262 с.
19. «Про вищу освіту»: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. № 20. С. 134. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14/ed20020117#Text>.
20. Філософський енциклопедичний словник / ред. В. І. Шинкарук (голова). Київ: Абрис, 2002. 742 с.

Коленко Анфіса Володимирівна
Кандидат педагогічних наук, доцент
ORCID: 0009-0008-2309-7569

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

1.3. Американський мюзикл ХХ століття: мистецтво і соціальні виклики

Розглянуто особливості мистецького та соціального виміру американського мюзиклу ХХ століття. Визначено основні шляхи відображення соціальних проблем у жанрі мюзиклу, специфіку їх художнього втілення та вплив на суспільну свідомість. Проаналізовано ключові твори, що відображають трансформації американської театральної культури впродовж століття. Ключові слова: американський мюзикл, театральне мистецтво, ХХ століття, культура США, жанрова еволюція, суспільний вплив.

Актуальність. Актуальність роботи зумовлена зростаючим значенням мюзиклу в сучасному мистецькому та соціальному дискурсі, а також недостатньою дослідженістю проблем його впливу на формування суспільної думки у ХХ столітті. Аналіз соціальних викликів у американському мюзиклі дає змогу глибше зрозуміти механізми сучасної театральної культури, актуалізує питання міжкультурного діалогу та художнього реагування на соціальні процеси.

Огляд джерел. Джерельна база дослідження формується з фундаментальних аналітичних праць, спеціалізованих монографій, нотних видань, сучасних наукових статей і авторитетних електронних ресурсів, що охоплюють соціокультурний феномен американського мюзиклу ХХ століття.

Теоретичний фундамент становлять дослідження G. Bordman [1] (*American Musical Theatre: A Chronicle*, 2010), M. Kantor та L. Maslon [2] (*Broadway: The American Musical*, 2004), J.B. Jones [3] (*Our Musicals, Ourselves: A Social History of the American Musical*, 2003), G. Block [4] (*Enchanted Evenings: The Broadway Musical from Show Boat to Sondheim and Lloyd Webber*, 2009), S. Wolf [5] (*Changed for Good: A Feminist History of the Broadway Musical*, 2011) і L. Stempel [6] (*Showtime: A History of the Broadway Musical Theater*, 2010). Усі вказані автори здійснили комплексний аналіз історії розвитку жанру, його стилістичної еволюції та взаємозв'язку з соціальними трансформаціями.

Аналітичний блок охоплює спеціалізовані праці D. Ewen [7] (*Complete Book of the American Musical Theater*, 1970), R. Moore [8] (*Brighter Boulevards, Sunset Avenues: The American Musical Theatre*, 2007), J. Herman [9] (*Showtune: A Memoir*, 1996), S. Sass [10] (*The American Musical and Performance of Personal Identity*, 2009), S. M. Silverman [11] (*The Making of The Wizard of Oz*, 2009), а також нотні й літературні видання: *Porgy and Bess* (Gershwin, 1935/2009) [12], *Show Boat* (Kern & Hammerstein, 1927/1995) [13], *Fiddler on the Roof* (Bock & Harnick, 1964/2004) [14], *Hair* (Ragni, Rado & MacDermot, 1967/2009) [15], *West Side Story* (Bernstein & Sondheim, 1957/2007) [16], *Rent* (Larson, 1996/2011) [17], *Hairspray* (Shaiman & Wittman, 2002/2015) [18], *Little Shop of Horrors* (Menken & Ashman, 1982/2005) [19].

Сучасна критика репрезентована статтею P. Ewell [13] («*Buckra Whiteness and Porgy and Bess*», *Journal of the American Musicological Society*, 2020), матеріалами *Utah Shakespeare Festival Study Guides* (bard.org, 2023-2025), а також електронними архівами *American Theatre Wing*, відеоматеріалами з інтерв'ю та сценічних виступів (*YouTube*, *BroadwayHD*). Залучені електронні ресурси й афіші створюють мультидисциплінарний контекст дослідження.